QORTI CIVILI - PRIM'AWLA

IMHALLEF

ONOR. DR JOANNE VELLA CUSCHIERI
B.A., MAG. JUR. (EUR. LAW.), LL.D.

Illum it-Tlieta, 23 ta' Frar 2021

Kawza Numru: 10

Rikors Ġuramentat Numru:- 702/2015 JVC

Anthony sive Antoine Dalli

vs

F.S. Engineering and Plastics Limited [C 29150]

Il-Qorti,

Rat ir-rikors guramentat fejn ir-rikorrent Anthony sive Antoine Dalli kkonferma bil-gurament u talab kif isegwi:

1. 'Illi r-rikorrent kien jahdem mas-socjeta' intimata bhala *machine setter*[1] u fit-28 ta' Mejju 2013, kien xoghol fil-fabbrika tas-socjeta' intimata li qieghda fil-Marsa. Is-socjeta' ntimata tipproduci prodotti maghmula mill-*plastic*, li jigu prodotti billi *pellets* ossia bicciet zghar tal-*plastic* jitpoggew go apparat/magna appozita, jigu mdewwba f'temperatura gholja, isiru *plastic* likwidu li mbaghad jigi ppressat ossia *injected* mill-magna/apparat stess ghal go forom appoziti (maghrufa bhala *moulds/molds)*, u mbaghad il-*plastic* jiehu l-forma tal-*mould*, jitkessah f'temperatura baxxa, u mbaghad il-prodott jigi *released* jigifieri jinqala' mill-*mould* u jkun hemm il-prodott finali, bil-forma partikolari li jkun ha fil-*mould*.

2. Illi ghall-habta tal-ghaxra neqsin kwart ta' filghaxija (9.45pm) tal-jum imsemmi, zviluppat hsara fil-magna/apparat imsemmi u minhabba din il-hsara, kellu jieqaf il-process ta' manifattura. Ir-rikorrent intervjena biex tissewwa l-hsara u jkun jista' jitkompla l-process ta' manifattura u s-socjeta' intimata ma tigix pregudikata, billi din tkun marbuta kuntrattwalment mal-kuntratturi li jghaddulha x-xoghol biex tipproducilhom il-prodotti fi zmien specifikat u fi kwantitajiet specifikati. Zviluppat problema billi l-*plastic* likwidu beda jillikja minn parti tal-apparat/magna minn fejn mhux suppost ikun hemm *leaks* biex il-prodott finali johrog tajjeb, u ghalhekk il-forma (li tkun f'bicctejn) kellha tigi zarmata mill-bqija tal-apparat u mnaddfa, u dan billi jitnehha l-*plastic residue* ossia l-*plastic* maghqud[2] minn maghha, u b'hekk id-difett ta' *leak* tal-plastic likwidu li zviluppa seta'' jigi rrangat.

---

[1] drabi ohra indikat b'nomenklatura differenti
[2] jigifieri li minn imdewweb ikun lahaq rega' ssolidifika

3. Illi waqt li r-rikorrent kien qed inaddaf il-*mould*, safa korrut f'ghajnu l-leminija u sofra *perforating injury* fiha u kellu jigi operat, immedjatament u mbaghad sussegwentement ukoll ghadda minn aktar interventi inkluz operazzjoni ohra.

4. Illi dan l-incident sehh meta r-rikorrent kellu ghajnu l-leminija li giet milquta minn bicca materjal zghira tal-hadid, li nqalghet u taret mill-bicca hadida uzata mir-rikorrent biex biha jaqta' l-*plastic* (qabel imdewweb u issa solidifikat) minn mal-*mould.*

5. Illi fil-hin li fih sehh l-incident, ir-rikorrent kien qed jahdem bl-"ghodda"/"apparat" disponibbli ghalih, u bil-process u s-sistema tax-xoghol li dejjem intuzat f'cirkostanzi simili.

6. Illi dakinhar li sehh l-incident, ir-rikorrent lanqas kellu disponibbli l-uzu ta' *safety glasses.* Ukoll, is-sistema uzata ta' xoghol u senjatament l-"ghodda"/"apparat" disponibbli biex bih isir ix-xoghol, ma kienux adattati u dankollu maghdud flimkien, wassal ghall-incident mertu tal-kawza u l-korriment konsegwenzjali. Ukoll, qatt ma nghata tahrig dwar kif u f'liema cirkostanzi tax-xoghol kellu jintuza l-*personal protective equipment*, apparti li dan ma giex ipprovdut hlief wara li sehh l-incident mertu tal-kawza[3]. Dawn l-istruzzjonijiet inghataw wara li sehh il-korriment tar-rikorrent. Lanqas kien hemm tahrig kif jinghata l-*first aid* u b'gerha hekk serja, ma ssejjhitx ambulanza u r-rikorrent

[3] fil-passat kien gie pprovdut *safety glasses* wiehed ghall-uzu mil-haddiema kollha li mbaghad kien inkiser u sad-data tal-incident ma giex rimpjazzat

ittiehed lejn id-dar tal-*partner* tieghu minn kollega tieghu, fejn imbaghad ittiehed l-Isptar u kellu jigi operat.

7. Illi b'konsegwenza ta' dan l-incident, ir-rikorrent korra serjament f'din l-ghajn u tilef prattikament il-vista kollha minnha, u sofra dizabilita' permanenti fuq il-persuna tieghu u danni ohrajn, skond ma jirrizulta mic-certifikat mediku rilaxxjat minn Dottor Jan Janula, li qed jigi hawn anness u markat bhala Dokument AD 1.

8. Illi l-incident fuq imsemmi sehh unikament b'tort, b'htija, b'negligenza u traskuragni tas-socjeta' intimata, li naqset ukoll milli tosserva l-obbligu impost fuqha mill-ligi li bhala principal tizgura ambjent ta' xoghol hieles mill-perikoli ghall-haddiema, u ghalhekk naqset milli zzomm *a safe working environment.*

9. Illi s-socjeta intimata giet interpellata biex tersaq ghall-likwidazzjoni u hlas tad-danni kollha li sofra r-rikorrent f'dan l-incident izda baqghet inadempjenti, u ghalhekk kellha ssir din il-kawza.

Tghid ghalhekk is-socjeta intimata ghaliex ghar-ragunijiet premessi din l-Onorabbli Qorti m'ghandhiex:

1. Tiddikjara illi s-socjeta intimata hi responsabbli ghall-incident li fih safa korrut ir-rikorrent li sehh fit-28 ta' Mejju 2013 ghall-habta ta' 9.45pm fil-fabbrika A 25C, Industrial Estate, Marsa.
2. Tillikwida d-danni sofferti mir-rikorrent minhabba dan l-incident u l-korriment konsegwenzjali, u dana okkorrendo bl-opra ta' periti nominandi.

3. Tikkundanna lis-socjeta intimata biex thallas lir-rikorrent id-danni kollha hekk likwidati.

Bl-ispejjez komprizi dawk tal-ittra ufficcjali tal-21 ta' Ottubru 2014, kontra s-socjeta intimata li hi ngunta ghas-subizzjoni.'

Rat ir-risposta guramentata tas-socjeta' intimata F.S. Engineering and Plastics Limited kif isegwi:

1. 'Illi l-ewwel talba tar-rikorrent in kwantu diretta kontra s-socjeta' esponenti hija nfondata fil-fatt u fid-dritt u ghandha tigi michuda u dan stante illi l-istess esponenti mhiex responsabbli ghall-incident *de quo*, liema incident sehh unikament bi htija tar-rikorrent stess meta naqas serjament milli josserva l-istruzzjonijiet moghtija lilu mis-superjuri tieghu kif ukoll milli jsegwi proceduri ta' prudenza fl-ezekuzzjoni ta' xoghlu fuq il-lant, kif *del resto* huwa obbligat jaghmel hekk kif ser jirrizulta ahjar waqt it-trattazzjoni tal-kawza.

2. Illi, *di piu,* ghal kuntrarju ta' dak li qed jigi allegat mir-rikorrent fir-rikors promotur, is-socjeta' esponenti dejjem aggixxiet b'diligenza fejn, fost affarijiet ohra, dejjem adderiet ruhha mal-obbligi legali taghha, fosthom dawk kontenuti fil-Kapitolu 424 ta' Ligijet ta' Malta fejn sahhet sabiex tipprovdi lill-impjegati taghha, fosthom lir-rikorrent, *a safe place of work* kif ukoll *a safe system of work*. Ghaldaqstant, in vista ta' dak appena premess, jispetta lir-rikorrent jipprova li s-socjeta' esponenti wettqet xi nuqqas illi jaghmilha b'xi mod responsabbli ghall-incident mertu tal-kawza u l-grad ta' tali responsabbilita'.

3. Illi inoltre, b'referenza ghas-sitt premessa tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu, ghal kuntrarju ta' dak li qieghed jigi allegat, is-socjeta' esponenti dejjem provdiet it-taghmir protettiv kollu mehtieg ghall-ezekuzzjoni tax-xoghol lill-impjegati kollha taghha, inkluz lir-rikorrent. Bl-istess mod, l-istess socjeta' esponenti kienet u ghadha tati tahrig regolari lill-impjegati taghha, inkluz lir-rikorrent, u dan kif ser jirrizulta ahjar waqt it-trattazzjoni tal-kawza.

4. Illi t-tieni talba tar-rikorrent ghandha ghalhekk tigi rigettata stante li ma hemmx danni x'jigu likwidati favur l-istess rikorrent. Fi kwalunkwe kaz u minghajr pregudizzju ghall-premess, l-entita' tad-danni pretizi mir-rikorrent huwa kontestat u ghaldaqstant l-istess ghandu jaghmel il-prova tad-danni skond il-ligi.

5. Illi t-tielet talba tar-rikorrent ghandha ukoll tkun michuda u dan ghaliex is-socjeta' esponenti m'ghandhiex tigi kostretta thallas ebda danni lill-istess rikorrent.

6. Salv eccezzjonijiet ohra premessi mill-ligi, bl-ispejjes kontra r-rikorrent.

Rat l-affidavits, xiehda, rapporti u l-provi kollha esebiti fl-atti.

Rat illi fil-verbal datat 28 ta' Settembru 2020 il-kawza giet differita ghal-lum ghad-decizjoni bil-fakulta' lill-partijiet sabiex jaghmlu s-sottomissjonijiet taghhom f'termini mposti fuqhom.

Rat is-sottomissjonijiet fl-atti;

Rat l-atti kollha;

Ikkunsidrat;

Fatti

Illi din il-kawza tikkoncerna incident li sehh fuq il-post tax-xoghol fil-fabbrika tas-socjeta' ntimata, liema ncident sehh nhar it-28 ta' Mejju, 2013 fejn f'hin minnhom ir-rikorrent Anthony Dalli wegga' konsegwenza ta' bicca hadida li taret ghal gewwa ghajnejh. Ir-rikorrent isostni li konsegwenza ta' dan l-incident huwa soffra disabilita permanenti u wkoll jinsisti li l-incident sehh konsegwenza ta' nuqqasijiet da parti tas-socjeta ntimata u ghaldaqstant ntavola l-kawza odjerna sabiex il-Qorti tiddetermina r-responabilita' tal-incident u tillikwida d-danni dovuti lill-attur.

Da parti taghha s-socjeta' ntimata ma' tikkontestax il-fatt li sehh l-incident in kwistjoni fuq il-post tax-xoghol izda teccepixxi li l-incident sehh unikament b'tortijiet mputabbli lir-rikorrenti li skont hi ma wzax l-apparat prottettiv partikolarment in-nuccali waqt ix-xoghol, liema nuccali kien jeskludi ghal kollox li jsehh l-incident u wkoll issostni li waqt ix-xoghol ir-rikorrent kien qed juza metodu ta' xoghol li ma giex mghallem lilu izda metodu iehor li konsegwenza tieghu sehh l-incident. Is-socjeta' intimati tinsisti li hija provdiet l-apparat protettiv kollu u wkoll li provdiet 'a safe place of work' u 'a safe system of work'.

Da parti tieghu r-rikorrent jsostni li hu ma seta'x juza l-apparat protettiv u cioe' n-nuccali ghaliex jghid li ma kienx gie provdut lilu dan in-nuccali wara li kien inkiser u talab iehor u wkoll jghid li l-metodu ta' xoghol li kien qed juza kien dak mghallem lilu mir-rapprezentanti tas-socjeta' intimata li kienu jkunu fis-*shop-floor* mieghu.

Jirrizulta li skont ir-rapport tal-espert mediku nominat mill-Qorti Mr Franco Mercieca u r-risposti in eskjussjoni a fol. 395 u 396 tal-process, konsegwenza tal-incident ir-rikorrent soffra debilita permanenti totali ta' 15%.

Provi:

Illi ghalkemm fl-atti tressqu bosta xhieda tista' tghid hadd minn dak li tressaq ghajr ghar-rikorrent innifsu ma assistew ghall-incident veru u proprju li wassal ghal din il-kawza bl-istess rikorrent huwa x-xhud principali.

Fix-xiehda tieghu permezz tal-procedura tal-affidavit ir-rikorrent jsostni li hu beda jahdem mas-socjeta' intimata lura fis-sena 2002 bhala apprentist. Isostni li t-tahrig f'xoghlu bhala *mechanical setter* hadu minghand *setters* ohra mpjegati mal-kumpanija u minghand wiehed mid-diretturi Derek Saliba. Isostni li meta lesta l-apprendistat huwa nghata l-kariga ta' *shift leader* u kien jahdem bix-xift. Jispjega li s-socjeta' tipprovdi prodotti maghmula mill-plastik billi fi kliem semplici plastik imdewweb jitpogga go forma (*mould*) f'magna li ddewweb il-plastik u tipproduci l-forma mehtiega permezz tal-process maghruf bhala *injection moulding*. Partikolarment il-fabbrika tipproduci bicciet tal-gugarelli tad-ditta 'Playmobil'. Ir-rikorrent jiddeskrivi x-xoghol tieghu kif isegwi:

'Ix-xoghol tieghi kien jikkonsisti fost ohrajn filli nibdel, jigifieri naqla u nwahhal, il-moulds minn mal-magni li kellna fil-fabbrika, skont l-ordnijiet li kien ikun hemm u ghalhekk skont il-prodott parikolari li ried jigi mahdum. Kull magna jistghu jinhadmu biha numru ta' prodotti, skont il-mould li jitwahhal maghha. Jien kont niehu hsieb ukoll li x-xoghol tal-production ikun qed jigi tajjeb jigifieri li l-prodott finali jkun

tajjeb u kont niehu hsieb ukoll li l-haddiem shabi jkunu fuq xogholhom.' (fol. 19)

Ir-rikorrent jinsisti fl-affidavit tieghu li ghalkemm fi zmienu l-magni fil-fabbrika kienu telghu ghal madwar erbghin (40) l-ghodda provduta lilu u l-haddiema biex jahdmu kienet tkun wahda skarsa. Fi kliem ir-rikorrent:

'biex l-imghallem jaghtik bicca ghodda li tkun mehtiega, kien litteralment ikollok tibkilu.' (fol. 20).

Izid izda li maz-zmien kien inghata kaxxa tal-ghodda *trolley* li fiha huwa kien izid l-ghodda li kien jitlob. Jikkonferma wkoll li nghata ghal go din il-kaxxa *safety goggles* wiehed (ara fol. 20). Isostni li din il-kaxxa wahda tal-ghodda kienet tintuza mix-xift kollu (bejn erba' u sitta minn nies) u li kien ikun responsabbli minnha u li kienet tinfetah u tissakkar minnu. Biex il-haddiema jkunu jistghu jsewwu dak li jinqala' fil-magni hu kien ihalli l-kaxxa tal-ghodda miftuha x-xift kollu filwaqt li skont ir-rikorrent kien jispicca jigri wara l-ghodda biex jerga' jaghmilha f'postha. Jghid li tant l-ghodda ma kinitx *heavy duty* u tant kienu neqsin minnha li anki ghodda personali tieghu ha mid-dar u wkoll ingwanti stante li dawk li tawh tax-xoghol skont ir-rikorrent ma kienux tajbin ghax-xoghol li kienu jaghmlu. Jispjega li madwar sentejn qabel l-incident huwa ntalab jaqta cavetta tal-kaxxa tal-ghodda sabiex din tinfetah ghall-impjegati li jkunu qed jahdmu fi tmiem il-gimgha meta hu ma jkunx hemm. Jghid li konsegwenza ta' hekk aktar beda jkollu nuqqas ta' ghodda u ghodda mkissra.

Illi dwar is-*safety goggles* li kien provdut fil-kaxxa tal-ghodda jixhed kif isegwi:

'Xi xhur qabel gara l-incident li fih jien sfajt korrut, kont ukoll tlabt lil Derek Saliba biex jipprovdi lix-xift tieghi b'safety goggles glasses' iehor ghax dak li kien tana mal-kaxxa tal-ghodda kien tkisser u ma seta'x jintuza, billi kienet infaqghet il-"hgiega' tieghu, jigifieri l-parti li tipprotegi lill-ghajnejn, u ghalhekk gie bla uzu. Kont ergajt tlabtu ghall-ingwanti. Kien qalli li kellu jiehu hsieb imma baqa ma provdilnix la safety goggles/glasses iehor u lanqas ingwanti, u konna qed nahdmu minghajr in-nuccali. Frank u Derek Saliba jkunu l-hin kollu fuq il-post tax-xoghol u kienu jarawna nahdmu minghajr dan in-nuccali protettiv.

Nghid ukoll li meta nghatajna dan in-nuccali kif spjegajt aktar qabel, inghatajna nuccali wiehed biss li kellu jintuza mix-xift kollu u kien hemm ukoll haddiema ohra li kellhom access ghall-kaxxa tal-ghodda, kif spjegajt diga. Dan billi n-nuccali kien jitpogga got-trolley tal-ghodda flimkien mal-bicciet tal-ghodda l-ohra, fejn kien jinsab meta t-trolley tal-ghodda kien inghata lilna l-ewwel darba mill-imghallem. Ma kienx hemm post partikolari fil-fabbrika fejn suppost kien jitpogga s-safety equipment.' (fol. 22)

Dwar l-incident kif sehh ir-rikorrent jixhed li nhar it-28 ta' Mejju, 2013 kien hemm ordni partikolari tal-Playmobil li kienet qed tinhadem b'*mould* apposta. Skont ir-rikorrent l-ordni kienet mghaggla hafna u nghataw struzzjonijiet li riedet tinhadem akkost ta' kollox. Il-magna li kienet qed tinhadem biha din l-ordni r-rikorrent jixhed li kellha *leak* ta' plastik u ma bdietx tahdem sew. Skont ir-rikorrent din kienet tehtieg 'repairs' fin-naha fejn ikollha dik maghrufa bhala *nozzle* minn fejn jghaddi l-plastik imdewweb ghal gewwa l-*mould*. Jghid li x-xoghol ma seta'x jibqa'' ghaddej jekk il-magna ma tissewwiex wara li kien hemm gia *leak* darbtejn. Jghid li kellha tigi zarmata l-*mould* mill-magna, tissewwa l-magna u l-*mould*. Jixhed li suppost meta jkun hemm hsara fil-magna din tissewwa mis-socjeta intimata izda jekk ikun hemm hsara fil-*mould* tigi avzata l-Playmobil u tigi rrangata mill-Enginiera taghha.

Ir-rikorrent jixhed li huwa nforma permezz tat-telefon lil Derek Saliba bil-hsara u li skont ir-rikorrent dan qallu biex ihalli l-*mould* imwahhla mal-magna u jienu pacenzja meta jkun hemm *leak* inaddaf il-forma u jerga' jkompli l-process tax-xoghol bil-magna partikolari. Jghid li Derek Saliba qallu li x-xoghol kien maghfus bil-hin u li ma riedx jissogra jghid lil 'Playmobil' li x-xoghol ma kienx ser ikun fil-hin. Ir-rikorrent jixhed li:

'Mhux suppost li x-xoghol jikompla meta jkollok magna bil-hsara li qed tillikja l-plastic imdewweb, imma l-ordni ta' Derek Saliba kienet li x-xoghol kellu jitkompla, u jien obdejt.' (fol. 23)

Jkompli li:

'Biex "nirrimedja" bil-mod kif Derek Saliba ried li jikompla x-xoghol, ridt naqbad nofs il-mould . . . innehhi u nnaddaf il-plastic li kien illikja (li sa dak il-hin ikun lahaq ghaqad u sar plastic residue), u nerga' nwahhal in-nofs li nkun qlajt tal-mould u nhaddem il-magna mill-gdid.'

Ikompli jixhed li kien qed ikollu jaghmel din il-procedura diversi drabi ghaliex il-magna kienet qed tillikja ripetutmanet, inaddaf il-forma u l-produzzjoni tkompli. Fid-9.30p.m. regghu qalulu li l-magna kienet regghet illikjat u beda sabiex jirrepeti l-istess procedura li kien gia ghamel diversi drabi qabel dakinhar. Dwar kif sehh l-incident jixhed kif isegwi:

'It-tindif/tnehhija tal-plastic illikjat minn mal-forma dejjem ghamilnih b'zewg metodi fuq il-post tax-xoghol, skont fejn u kif ikun il-plastic li jkun irid jitnaddaf, jew billi dan jissahhan bl-uzu ta' fjamma u jerga' jiddewweb u jitnehha, jew billi ssammar fuq il-plastic b'bicca hadida catta bl-uzu ta' martell u l-plastic jinqala' minn mal-forma. Hekk dejjem

hdimna u hekk hdimt aktar qabel dakinhar stess, anke' quddiem Derek Saliba.

Suppost li l-hadid li tintuza biex fuqha ssammar bil-martell u ttajjar il-plastic maghqud biha tkun maghmula mir-ram (brass). Dan ghaliex ir-ram hu metall artab u jekk, kif gieli jigri, tolqot il-mould waqt li tkun qed issammar, ma tigrifhiex u ma ssirilhiex hsara. It-tieni raguni ghala suppost jintuza r-ram biex timmartella fuqu u bih, hu li r-ram ma hux metall brittle, u ghalhekk jitnaqqas sew is-sogru li ttir xi bicca metall waqt li tkun qed timmartella fuqha u biha. Fil-process ta' tindif mhux suppost tuza dawk li huma maghrufa bhala hard tools imma soft tools biex ma ssirx hsara lill-mould, kif ukoll ghar-raguni li spjegajt. Per ezempju, l-martell li suppost jintuza jkun tar-rubber jew gilda iebsa jew ram imma ahna kien inghatalna martell komuni tal-hadid. . . .

. . .Ahna qatt ma gejna pprovduti b'bicciet tar-ram biex intajjru l-plstic maghqud bihom. Konna ninqdew b'bicciet tal-hadid scrap li konna nsibu biex nimmartellaw fuqhom u ntajjru l-platic illikjat bihom, u gieli uzajna t-turnaviti ghald ak l-iskop meta turnavit mhux suppost jintuza ghalhekk. Il-procedura ta' tnehhija ta' plastic minn mal-moulds ma hijiex xi procedura rari fuq il-post tax-xoghol, imma pjuttost procedura li ssir regolarment.

Bdejt insammar fuq il-plastic bil-martell u l-bicca metall catta li sibt fil-kaxxa (trolley) tal-ghodda. Din il-bicca metall kienet tikkonsisti f'bicca minn xafra mkissra ta' sega li konna nuzaw ghal dan l-iskop biex innaddfu biha. F'daqqa wahd taret farka tal-hadid mit-tarf tla-hadida catta li biha kont qed innehhi l-plastic minn mal-m ould. Din il-farka taret ghal go ghajni l-leminija, taqqbitilhi, u korrietnis erjament. Nuccali protettiv ma kontx liebes ghar-raguni li spjegajt aktar qabel.

Cempilt lil Derek Saliba u ghidtlu x'kien grali u li kont sejjer l-Isptar ghall-kura. Wegibni biex minflok immur il-Polyclinic pero' jien ghidtlu

li sejjer l-Isptar ghax indunajt li kont korrut gravi. Mix-xoghol hadd ma cempel ghal ambulanza u minflok wiehed minn shabi wassalni ghand l-gharusa tieghi, u kienet hi li haditni l-Isptar Mater Dei. Baqjt diehel l-Emergenza u mbaghad fl-Ophthalmic Ward. Filghodu operawni. Wara xi erba' xhur regghu oeprawni. Minn ghajni l-leminija llum ma nara xejn hlief cpar. Bdejt nuza nuccali biex nghid lill-ghajn ix-xellugija, fejn qabel qatt m'uzjat nuccali. Issa nara minn ghajn wahda biss, u cpart mill-ohra.' (fol. 24/25)

Ir-rikorrent jixhed li meta dahal lura ghax-xoghol Frank Saliba kien tah nuccali protettiv u ntalab jiffirma karta li kellha d-data tal-incident li fih korra u huwa rrifjuta. Id-data fuq id-dokument li gie esebit a fol. 35 tal-process giet mibdula ghat-23 ta' Jannar, 2014 u hu ffirma. Jghid ukoll li l-haddiema l-ohra qalulu li l-ghada tal-incident kienu nghataw nuccali protettiv kull wiehed.

Fl-affidavit tieghu jkompli jghid li hu qatt ma nghata tahrig dwar kif kellu jintuza *safety equipment* li sad-data tal-incident kien jikkonsisti fis-*safety goggles* imsemmi, zarbun u ngwanti.

In kontro-ezami a fol. 108 et seq tal-process ir-rikorrent jinsisti li hu x-xoghol dejjem ghamlu l-istess sa minn meta beda mas-socjeta' intimata lura fis-sena 2002. Jixhed li hafna mit-tahrig gabru mill-esperjenza tul is-snin tax-xoghol u li l-kors li kien sarilhom kien dwar kif jissettjaw il-magna u l-forom. Hafna mit-tahrig kien jiehdu minghand Derek Saliba li jigi t-tifel tal-imghallem u l-fabbrika hija taghhom jew tghallem minghand *shift leaders* ohra. Jichad li kien jinghata xi tahrig partikolari b'mod regolari. Jikkonferma li madwar sentejn qabel l-incident kien inghata tahrig minn Enginiera tal-Playmobil izda bhala prattika l-Inginier Patrick tal-Playmobil kien urihom kif jissettjaw il-*mould* u l-magna. Jikkonferma li kien qalilhom li meta jkun hemm *fault* fil-

mould din jibaghtuha u jirrangawha l-Playmobil. Jichad li kien hemm xi kors dwar *health and safety.* Jichad li apparti dan il-kors kienu jsiru xi korsijiet ohra regolari.

Ikompli in kontro-ezami billi jikkonferma li Derek Saliba kien ikun hafna hin fuq il-post tax-xoghol u jkun idur mal-magni. Dwar in-nuccali protettiv u lbies iehor ta' protezzjoni jixhed kif isegwi a fol. 118 tal-process:

'Ahna bhala safety equipment kull ma kelli jien nuccali ghas-shift kollu. Issa dan ahna jekk l-operator kien ifarfar hopper, igifieri l-istess nuccali minn wiehed ghal iehor. Jekk ezempju gieli kellna l-kaz anke fejn wegghajt jiena jekk nuza l-blow lamp biex nahraq il-plastic. Extinguisher ma kellnix, lanqas face mask ma kellna. Dawn l-affarijiet kulhadd jarahom. Igifieri inti stess qed tghid li Derrick kien idur mal-magni u jara l-affarijiet. Issa apparti minnhekk, meta qed tasal ghall-ghodda, ghodda li niftakar fi tlettax-il sena darbtejn tani l-ghodda. L-ewwel sena li kont dhalt, imbaghad kien gie dan it-trolley ghax il-fabbrika kibret u kellna t-tul biex nimxu bl-ghodda. Issa l-ghodda kien juzaha kulhadd fix-shift tieghi. Bhala ma taf traskuragni kullimkien ikun hemm. Igifieri daqqa tilfuli tnalja, "tilfuli tnalja", "issa ngiblek wahda" u tispicca tghaddi xi gimgha u niehu wahda jiena mill-garage. Ezempju "Derrick qasmuli l-manku tal-martell", jghaddi z-zmien u nispicca niehu l-ghodda jien. Dawn kollha nuqqasijiet.'

Jinsisti li meta kien jigbed l-attenzjoni ta' Derek li naqset xi ghodda dan ma kienx jipprovdi l-ghodda u jkompli:

'Jien meta kelli bzonn xi haga bhal nuccali, erbgha xhur qabel ma wegghajt, mort fuq Derrick u l-istess haga, ghidtlu "Derrick in-nuccali kissruhuli.". Qalli "m'ghandix in stock" u qalli "issa nixtri u anke ingwanti." Kont diga' jigifieri nixtirhom jiena minn buti u bhal kien hemm Dennis Grech ukoll.' (fol. 119)

Ikompli li t-talba sabiex ituh nuccali protettiv iehor ghamilha b'mod verbali.

Mistoqsi jekk irrifjutax li jaghmel ix-xoghol meta jara li hemm periklu jirrispondi:

'X'naghmel allura immur nipperikola x-xoghol tieghi "isma' jien ma rridx naghmel ix-xoghlu jitfaghni l-barra?'. (fol. 119)

'Jien dejjem hdimt f'dawk il-kundizzjonijiet.' (fol. 120)

Jikkonferma li fuq in-nuqqas ta' *soft mallet* u n-nuccali protettiv mill-kaxxa tal-ghodda huwa kien gibed l-attenzjoni ta' Derrick. Ma jiftakarx li kien hemm xi ezercizzju partikolari li jsir sabiex jigi *replenished* it-t*rolley* tal-ghodda.

Mistoqsi dwar il-procedura li juza meta jkun hemm *leak* u ghalfejn jintuza l-martell jghid a fol. 123 jixhed:

'Biex inehhu l-plastic. Ifhem inti leak ta' plastic huwa mod li jkun zghir u hemm leak ta' plastic li jkun kbir. Issa meta inti jkollok leak ta' plastic kbir, trid tuza ssahhan u ddewwebu gieli jkun hemm postijiet fejn issammar b'turnavit biex tnehhi l-plastic.'

Jikkonferma li hemm zewg metodi u cioe' jew li jkollok il-*blade* li ssahhanha u ddewweb il-plastic izda jkun hemm postijiet fejn ikollok bzonn tuza l-martell u forsi turnavit jew hadid. Dwar l-incident partikolari jixhed kif isegwi:

'Fil-kaz tieghi l-leak kien, il-mould tinfetah fi tlett bicciet. Issa l-leak tieghi kien fejn ikun hemm ir-runner. Kien hemm hemmhekk kollu

plastic, minn fejn jghaddi l-plastic minn fejn jidhol in-nozzle, imbaghad hemm blade ohra kien hemm il-plastic bejniethom ukoll. Isa jiena zarmajt fejn stajt fil-mould, pero' certu plastic ma stajtx naqilghu u kelli bzonn xi haga twila u ntektika biex naqta' l-plastic dak il-hin. Int taghmel skont ic-cirkustanzi tax-xoghol. . . .
Le kelli ntektek il-plastic b'hadida daqsxejn twila u ma stajtx inlahhaq dak il-hin . . .
Inti taghmel kif ikun il-leak. Issa f'dik ic-cirkostanza hekk kelli nuza. . . Jien zarmajt bicca mill-mould pero' kelli l-plastic anki gol-boldijiet. Issa biex inholl il-boldijiet ridt innehhi l-plastic minn go fihom ghax dawn ma tistax thollhom. Bhekk qed nghidlek skont l-affarijiet kif ikunu. Issa jiena b'din ma stajtx indewweb u ndahhal il-blow lamp hemm gew gol-mould. Ridt bilfors intektek il-plastic biex nohrog il-plastic minn gol-boldijiet u affarijiet hux.' (fol. 126/127).

Mistoqsi ghalfejn ma sahhanx il-blade u qata' l-plastic jghid li blade catta ma tistax taqta' ras il-bolt jekk ghandek il-plastic gol-bolt. Izid li allura ried xi haga irqaq u jtektika. Mistoqsi x'uza biex tektek jghid li kellhom xfafar tal-hadid l-istess bhal dawk li kienu jsahhnu bihom u kienu nuzawha wkoll f'dan il-kaz. Jikkonferma li uza martell tal-hadida max-xafra tal-hadid ghaliex martell *soft mallet* ma kellhomx. Mistoqsi jekk jafx x'jigri meta timmartella hadid ma' hadid jirrispondi:

'Dak il-him ma bsartx, pero' apparti minn hekk is-soltu meta kellu kelli nuccali dejjem ilbistu. Igifieri jien dak il-hin li grali ghax ma kellix nuccali.' (fol. 128)

Jikkonferma li kien jaf li kien hemm cans li jekk timmartella hadid ma' hadid hemm cans li tinqata' xafra. Jikkonferma li ma kienx liebes nuccali izda ghax ma kellux wiehed a disposizzjoni tieghu.

Fil-kontro-ezami ulterjuri a fol. 199 et seq tal-process ir-rikorrent jaghraf il-firma tieghu fuq dokumentazzjoni esebita fl-atti li tevidenzja li saru xi korsijiet lill-haddiema nkluz lilu esebiti a fol. 138 et seq tal-process. Fuq domandi ripetuti tal-kontro-parti li l-martell ma kellux jintuza biex jitnehha l-plastik izda biex jitnehha n-*nozzle* jghid li huwa dejjem hekk hadmu jigifieri li juzawh biex inehhu l-plastik ukoll. Mistoqsi jekk meta jsammar jaghmel hsara lill-*mould* jghid li l-procedura mhiex li ssammar fuq il-*mould* izda fuq il-plastik. Jinsisti li fil-kaz tal-incident huwa sammar mal-boldijiet biex ikun jista jholl il-*mould* u li:

'Skont il-procedura u l-affarijiet li jkun hemm trid tuza l-affarijiet.' (fol. 203).

Jikkonferma li dan il-process kien jaghmlu anki hdejn Derek u li skont hu qatt ma qallu li kien qed jaghmel hazin. Mistoqsi jekk kinitx il-kumpanija li ghallmitu din il-procedura jghid li skont ic-cirkustanzi trid taghmel. Mistoqsi wkoll direttament mill-Qorti jwiegeb:

'Jien ma sammartx fuq il-mould fuq il-bicca fejn tigi ingektjata l-plastic. Jien sammart biex innehhi l-plastic biex nikxef il-boldijiet kif ghamilma fil-kors tat-training. . .
.. il-kumpanija bhala training, prattika ma tawnix biex innehhu l-plastic jigifieri dan manwali training ma kienx hemm tnehhija ta' plastic. Just jghidilha tidhol 'l hemm, tidhol 'l hawn u tiftah il-mould. Issa biex tholl il-mould biex nkun nkun nista' naqla' dak il-plastic li jillikja, jien irrid nikxef il-boldijiet b'xi mod, jew iddewweb jew issahhan nifga fabbrika bil-plastic
Qorti: Jigifieri fit-training ma qalulekx xi trid taghmel?
Xhud: Qalulna kif izzarma l-mould. Imma jien biex inzarma din il-mould kelli hafna plastic. Il-boldijiet kienu miksijin gol-plastic.

Qorti: Kienu qalulkom x'ghandkom x'taghmlu biex tnehhu dan il-plastic?
Xhud: U zgur.
Dr. Alessia Zammit McKeon: U x'qalulek biex taghmel?
Xhud: Inhollu l-boldijiet, innehhu l-boldijiet u naqgilhu l-plastic.
Dr. Alessia Zammit McKeon: U kif taqilghuh il-plastic?
Xhud: Issa jekk kien hemm il-plastic fil-boldijiet, ma kienx qalilna "isma' qatt ma trid tuza martell . . . Li rrid nghid jiena sklont kif tkun il-haga jigifieri jekk ghandek ammont zghir ta' plastic u tista' thollu mod, imma jekk ghandek ammont kbir u trid tikxef il-boldijiet biex thollhom u dan mod iehor hux.' (fol. 204 -205. 206)

Mistoqsi direttament mill-Qorti x'qalulu jaghmel meta jkun hemm hafna plastik mal-boldijiet jirrispondi li qatt ma qalulhom biex ma jimmartellawx. Iwiegeb ukoll:

'Issa ma niftakarx x'kien qalli ezatt, imma hekk konma naghmlu . . . jien li rrid nghid kont kif ikun il-plastic. Fuq il-mould ma tistax issammar ovvja ghax aghmel il-hsara. Pero' inti din il-mould tinfetah fi tlett bicciet. Issa . . . kien fuq il-bicca ta' wara jigifieri jien hsara fuq il-mould mhux ha naghmel jekk insammar fuq il-plastic dejjem u prattika m'ghamilna qatt fil-post.' (fol. 206/207)

Jinsisti li kieku dewweb flok sammar kien jiehu l-istess hin.

A fol. 215 mistoqsi dwar jekk hux minnu li fuq ix-xoghol kien hemm prassi li huma jimmartellaw biex inehhu l-plastik ir-rikorrenti iwiegeb li iva u li minn dejjem kienu jaghmlu hekk snin. Izid li dan ix-xoghol kien isir taht ghajnejn kulhadd nkluz id-Diretturi Frank u Derek u li kulhadd kien juza dan il-metodu tal-martell kemm hu, *shift leaders* ohra u anki *operators*. Jghid li huwa

tghallem jaghmel hekk minn ta fuqu u cioe' Derek. Jghid li f'istanzi bhal dak li huwa wegga' kellhom permess jimmartellaw:

'Ifhem fil-course qalulna u anke Derrick qalilna u ovvja fejn tigi l-cavity, il-plastic qatt ma trid issammar. Igifieri fin-naha tar-runner iva, imma fuq quddiem ovvjha li le.' (fol. 217)

Mistoqsi mill-Qorti fil-*course* x'qalulhom biex jaghmlu jwiegeb:

'hu kien qalilna "ideali qatt ma trid timmartella certu plastic fuq il-cavity specjalment, qatt. Igifieri ssahhan u tnehhih." L-istess procedura ghamiltha bnadi wkoll. Jigifieri mhux hemmhekk biss.' (fol. 218)

Mistoqsi ghalfejn ma jimmartellax fuq il-*cavity* jwiegeb li biex ma jaghmilx hsara lil *mould* izda hu ma kienx qed jahdem fil-*cavity* tal-*mould* dakinhar tal-incident izda fuq wara taghha. Jerga' jikkonferma li waqt il-*course* ma kienx qalilhom kif ghandhom inehhu l-plastic u jzid li mill-*course*:

'jien li niftakar kif tizzarma l-mould u l-metodi li sahhan il-plastic u anke li tnehhieh jekk ikun hemm bzonn ghlafejn le, tista' ssammar fuq il . . . u tnehhi l-plastic, basta mhux fuq il-cavity u mhux fuq il-mould hux. Inti l-plastic qed tnehhi mhux il-hadid.' (fol. 218)

Fl-atti xehdu diversi mpjegati ohra tas-socjeta' intimata msejha mir-rikorrent. Xehed a fol. 52 et seq tal-process **Dennis Grech** li kien ukoll *shift leader* mal-kumpanija. Dan ifisser li Dennis Grech kien imexxi *shift* differenti minn dak tar-rikorrent u ma kienx ikun xoghol fl-istess hin mieghu u ghalhekk ma rax l-incident isehh. Jghid li xoghol is-*shift leader* kien li tissettja l-magna u tara li qed tahdem u jekk ikun hemm xi problema jghajjatlek l-operator biex tissettja l-magna. Jghid li fil-magni mhux suppost ikun hemm *leaks*

tal-plastic. Mistoqsi fuq xoghlu x'kien jaghmel meta kien ikun hemm *leak* jghid li tara biex ser taqtghu jew tkisser fih ghax jigi bicca wahda. Trid tnaddfu ghax inkella ma tahdimx. Mistoqsi liema metodi kienu uzaw biex jaghmlu hekk iwiegeb:

'*Turnaviti u bil-martell u kellna saldatur ukoll*.' (fol. 55)

Jikkonferma li timmartella u ttajjar bit-turnavit. Jghid li kien hemm metodu iehor li kellhom *burner* li tipprova taqta'' l-materjal bih imma tibla' hafna foga u ma kellhomx maskri tan-nifs. Jghid li ma kienx hemm ghodda sewwa fuq il-post tax-xoghol. Skont dan ix-xhud fil-kaxxa tal-ghodda ma kien hemm xejn. Ghodda heavy duty ma kellhomx, kellhom biss turnaviti u tipprova ssib bicca hadida biex tahdem biha. Mistoqsi jekk biex jimmartellaw jekk kienux juwaw il-hadid iwiegeb:

'Gieli konna nidhlu t-tool room u li nsibu hux, taht il-bank u kellna qishom blades.'

Izid li kienu juzaw *blades* uzati li ma jkunux ghadhom tajbin ghall-iskop taghhom u juzawhom biex jaqtghu il-plastik bihom u jippruvaw isammru bihom il-materjali li jkun hemm. Jghid li ma kienux mormija kienu juzawhom huma biex jaqtghu il-materjal. Kienu jsahhnuhom u jaqtghu il-materjal bihom. Jikkonferma li kien jaghtihomlhom l-imghallem li kien ikun maghhom tul il-gurnata. Jghid li bhar-rikorrent kien jixtri ingwanti hu tal-plastic ghax li kienu tawhom ma kienux tajbin u jikkonferma li kienu jtuhom madwar tlieta u ghoxrin Euro fis-sena sabiex jinxtara 'safety shoes'. Jghid li sakemm telaq hu f'Jannar ta' qabel l-incident huwa kellu kaxxa tal-ghodda li ma kien fiha xejn lanqas nuccali. Jghid li l-kors li ghamel ma' Anthony Dalli kien fuq kif tissettja l-magni u tahlit tal-materjal.

A fol. 61 tal-process xehed **Joe Baldacchino** li wkoll kien impjegat mas-socjeta' intimata izda kien jahdem fit-*tool room*. Mistoqsi x'kienet provdietlu l-kumpanija bhala lbies ta' sigurta' jghid li kull sena kienet ittih ghaxar liri Maltin biex jixtri *safety shoes* u ghaxar Ewro ohra minn taht aktar mill-ohrajn biex joqghod kwiet. Mistoqsi jekk il-kumpanija provditlux *safety glasses* jghid li le u li hu kien juza tieghu kien gabu mieghu mit-tarzna. Qatt ma pprova jitlob wiehed bil-vista ghax skont dan ix-xhud idejn l-imghallem 'ma kinux merhijin' u ma kienx ser itihulu. Jaf li kien hemm nuccali iehor ta' Derrick. Jghid li lill-impjegati l-ohra ma kienx jarahom bin-nuccali. Jiftakar li l-ghada jew wara l-incident it-tifel tal-imghallem kien qassam is-*safety glasses*.

Dwar ghodda jghid li xoghlu kien li jsewwi l-*moulds* allura li kien jghid lill-imghallem jixtrilu bhala ghodda kien jixtrilu (fol. 64). L-ghodda tieghu kien isakkarha fit-tool room u ma jidhol hadd. Dwar l-ghodda tal-haddiema l-ohra jghid kif isegwi:

'Iva min jiehu spanner, min jiehu turnavit. Huma ma kellhomx l-ghodda li kelli jien. Huma bicciet. Titah locker lanqas tinduna li huma turnaviti li kellhom huma. . . . Huma kellhom it-trolley taghhom attrezzat bl-ghodda suppost imma hafna drabi kienu jigu jissellfu minghandi.' (fol. 65).

In kontro-ezami a fol. 247 et seq. jghid li x-xoghol normali fuq il-magni kienu jaghmluh is-*shift leader* jew it-tifel tal-imghallem Derek Saliba filwaqt li xoghol specjalizzat kien jigi persuna minn barra. Jghid li l-magni kien ikollhom hafna *leakages* taz-zejt u kienu jdumu biex jissewwew. Jikkonferma wkoll li huwa ma kienx prezenti meta sehh l-incident. Ikompli li kien jisma' lil haddiema jgergru li ma kellhomx ghodda u li kienu jmorru jissellfu

minghandu – kemm is-*shift leader* kif ukoll l-impjegati. Kien imur ghandu jissellef anki r-rikorrent ghalkemm kollha kellhom kaxxa tal-ghodda. Kienet normali li jissellfu l-ghodda minghandu ghax tieghu kienu ahjar u l-ghodda juzawha l-hin kollu. Jghid li lill-haddiema nklu Anthony Dalli qatt ma rahom jahdmu bis-*safety glasses*. Ma jafx jekk ir-rikorrent inghatax *safety glasses*. Jikkonferma li hu ma kienx inghata *safety glasses* mill-kumpanija u qatt ma ra l-haddiema l-ohra bih. Ma jafx li r-rikorrent kien inghata nuccali qabel l-incident.

A fol. 66 et seq tal-process xehed **Chris Borg** li kien *helper* u xi drabi *operator* mal-kumpanija. Ma kienx fl-istess *shift* tar-rikorrent. Jixhed li kellhom kaxxa tal-ghodda li kienet tas-*shift leader*. Jghid li kellu c-cavetta tat-*trolley* hu u go fiha kien hemm turnaviti, bicciet tal-hadid (fol. 67). Jzid illi li kien ikollhom bzonn kienu jghidu s-*shift leader* u jiftah il-kaxxa. Li ma kienux isibu kienu jaraw biex ser jinqdew. Bhala hwejjeg ta' protezzjoni jghid li wara tmien xhur li beda jahdem hemm inghata lilu *safety shoes* u jumejn wara li wegga' r-rikorrent ntalab jitla' l-ufficcju u tawh *safety glasses*. Jixhed li dakinhar ma kienx ra *safety glasses* fuq il-post tax-xoghol u ma jafx li shabu kellhom. Mistoqsi kif kienu juzaw il-bicciet tal-hadid jghid li kien ikollhom bicca plastik mwahhla go forma, isibu bicca hadid u jaraw kif ha jaqlawha. Ikompli li fil-verita' ma kinitx ghodda din il-hadida. Jghid ukoll li korsijiet fuq *safety* hu qatt ma nghata. Izid li meta tawh is-*safety glasses* qalulu li jekk ikun qed ibiddel xi materjal jew inaddaf xi *copper* jew bl-arja jilbsu. Mistoqsi jekk kienx hemm *safety officer* fil-fabbrika jghid li ma jahsibx.

In kontro-ezami a fol. 227 et seq tal-process jghid li ma jafx min kien responsabbli mill-kontenut tal-kaxxa tal-ghodda izda kien is-*shift leader* li jiftahilhom, jghidulu u jiehdu minnha u fl-ahhar l-ghodda terga'' tingabar. Jghid li kien jaf li fil-kaxxi tal-ghodda ma

kellhomx kollox izda bhala fatt x'kellu r-rikorrent ma jafx. Jikkonferma li kien wara li wegga r-rikorrent li nghata *safety* glasses' biex inaddaf il-materjali. Jixhed li ma jafx li r-rikorrent inghata *safety glasses* qabel l-incident u ffirma ghalih u qatt ma rah liebes is-*safety glasses*. Izid li lilu qatt ma nghatawlu dokumenti fuq *health and safety*. Jikkonferma li ma kienx prezenti meta sehh l-incident. Jghid li z-zjut kienu l-hin kollu jqattru minn hsarat fil-magni u l-esagerat kien jitnaddaf mill-*operator*. Mistoqsi jekk il-procedura kinitx li fejn ghandek *leaks* jibqghu ghaddejin sakemm ma jtirx il-pipe jghid '*ezatt*'(fol. 244). Jikkonferma wkoll li apparti s-*shift leader* kien ikun hemm l-imghallem.

Illi da parti tal-intimata bhala provi xehed permezz ta' affidavit **Derek Saliba** a fol. 131 et seq tal-process. Jixhed li huwa direttur flimkien ma' missieru tas-socjeta` intimata li ilha topera ghal madwar hmistax-il sena. Jghid li x-xoghol huwa ta' *injection mouldings* u jaghmlu hafna xoghol ta' *parts* tal-pupi ghall-Playmobil Malta Limited. Jaghti spjegazzjoni dwar kif hija mqassma l-kumpanija u dwar is-*shift leader* jghid illi hemm tlieta b'kollox wiehed ghal kull *shift* li huwa responabbli ghat-tim tieghu fosthom li jassigura ruhu li x-xoghol qieghed isisr kif ghandu jsir. Ghal dan il-ghan jiprezenta dokument intitolat *Employee High Level Reponsibilites* esebit a fol. 136 tal-process. Il-Qorti rat li dan id-dokument igib data tat-2 ta' Lulju, 2013 (cioe' wara l-incident) izda ma ghandu l-ebda firma fuqu. Jghid li t-tahrig tal-impjegati jsir il-hin kollu ghaliex hu u missieru jkunu fizikament prezenti fil-fabbrika tul il-gurnata u ghalhekk josservaw u jghallmu. Jghid ukoll li darba fis-sena jigbru l-impjegati fi gruppi u jaghmlu evalwazzjoni u min jidher baghtuh jergghu jghallmuh permezz tal-HR Manager Jason Schembri. Jixhed li t-tahrig lir-rikorrent u s-*shift leader* l-ohra kien tahulhom hu. Jaghmel referenza ghad-dokument esebit a fol. 154 tal-process intitolat *Shift leaders Training*

liema dokument jidher iffirmat mir-rikorrent fuq l-ahhar faccata tieghu izda ma jurix meta gie ffirmat. Jirrizulta li nhareg ukoll certifikat fis-sena 2011 favur ir-rikorrent esebit a fol. 159 tal-process dwar tahrig ulterjuri iffirmat minn tlett persuni li mhumiex Derek Saliba li izda jsostni li huma inginiera. F'partijiet ohra tal-process rrizulta li huma inginiera tal-kumpanija Playmobil.

Derek Saliba jghid ukoll li kull sena jsir ezercizzju ta' *risk assessment* u esebixxa dokument relatat mar-*risk assessment* tas-sena 2013 a fol. 169 et seq tal-process. Il-Qotti rat li dwar dak indikat bhala *correct protective equipmen'* dan ir-rapport jindika l-kelma iva u jirreferi ghal file izda ma jindikax appuntu x'tip ta' taghmir kien inghata sa dak il-punt. Rat ukoll li dan id-dokument iggib id-data bil-kitba tal-20 ta' Frar, 2013.

Derek Saliba jkompli fl-affidavit tieghu li l-haddiema jinghataw *safety shoes* u li r-rikorrenti kienet inghata l-ingwanti fit-23 ta' Novembru, 2009 u *safety glasses* fit-23 ta' Novembru 2009 u fil-15 ta' Marzu, 2011 u *first aid medical kit* nhar it-23 ta' Frar, 2010 u dan iffirma ghalihom fid-dokumenti esebiti a fol. 177 et seq tal-process. A fol. 179 jidhru ndikati *safety glass*. Jixhed li fis-sena 2011 kienu hargu *policy* fuq sigurta` u anki twahhlet fil-fabbrika esebita a fol. 184 tal-process. Dan id-dokument jitfa` r-responsabbilta` fuq l-hekk imsejjha 'coordinators' li mhix in-nomenklatura tar-rikorrent u l-Qorti tinnota li dan id-dokument ma jsemmix x'inhu l-*protective equipment/clothing* li suppost kellhom l-impjegati dak iz-zmien u titkellem biss b'mod generali. A fol. 185 et seq tal-process ix-xhud esebixxa *Statement of employer* datat 24 ta' Mejju, 2011 relattiv ghar-rikorrent li dwar ilbies protettiv jaqra kif isegwi:

'No employees are allowed in factory without wearing a safety shoes – The Company gives a yearly safety shoes alllowance of Eur 23.30 paid every March of each Year.'

Ghalhekk il-Qorti tirrileva li sa dak il-punt allura l-uniku ilbies protettiv mandatorju jidher li kien is-*safety shoes*. Dan ix-xhud jghid li r-rikorrent qatt ma gibed l-attenzjoni tieghu dwar xi nuqqasijiet min-naha tal-kumpanija dwar sahha u sigurta' fuq il-post tax-xoghol. Jghid li min-naha tieghu meta jara xi nuqqasijiet jigbdilhom l-attenzjoni u gieli bghat anki nies id-dar.

Dwar dakinhar tal-incident dan ix-xhud jghid li kien xoghol sal-4.00p.m. allura ma kienx prezenti meta sehh l-incident. Ircieva telefonata ghall-habta tal-10p.m. li permezz taghha gie nfurmat li r-rikorrent kien dahhal farka f'ghajnejh. Skont dan ix-xhud l-impjegati l-ohra qalulu fuq fuq x'kien gara u li ma kienx hemm bzonn imur il-fabbrika u li kienu ser johduh il-polyclinic. Jghid li qalulu li r-rikorrent ma riedx imur il-polyclinic u shabu wassluh ghand it-tfajla tieghu. Dak li jaf dwar l-incident kif sehh qalulu Johann Sciberras is-*shift co-ordinator* l-ghada kif isegwi:

'qalli li kien lleakja l-plastic go mould, ir-rikorrent qala' l-mould minn fuq il-magna u kien qieghed inadaffha. Sciberras qalli li r-rikorrent beda' jsammar bi blade tas-sega minn dawk il-hoxnin, u beda' jsammar bil-martell. Ovvjament, bl-imartellar, tar xi haga ghal go ghajnejh.' (fol. 134)

Dwar kif ghandu jsir ix-xoghol meta jkun hemm *leak* jghid li meta jkunu affarijiet zghar:

'l-impjegat ghandu jew jsahhan il-blade sakemm tkun *piping hot* sabiex iddewweb il-*plastic* jew billi jintuza r-ramm' (fol. 134).

Skont ix-xhud l-ghada hu ccekkja l-magna in kwistjoni u sabha qed tahdem normali minghajr intoppi.

Skont ukoll dan ix-xhud meta r-rikorrent dahal lura ghax-xoghol kien taht il-verzjoni tal-incident kif isegwi:

'qalli li kienet illeakjat il-*mould* u, peress li kien sar il-hin sabiex jispicca ix-*shift*, ipprova jghaggel billi jsammar bil-*blade*. Jiena ghidtlu minnufih li din mhux biss ma kinitx procedura izda li dan kien ta' perikolu; barra minn hekk, ghidtlu li peress li kien diehel ix-*shift* ta' warajh, setghu jkomplu dan ix-xoghol dawn il-haddiema. Ir-rikorret qalli li kien it-tort tieghu anke ghaliex ma liebisx in-nuccalli protettiv.' (fo. 135)

Dwar dak li xehed ir-rikorrent li x-xoghol li kien qed isir dak il-hin tal-incident kien wiehed urgenti, dan ix-xhud jichad li kien urgenti u jesebixxi dokumentazzjoni a fol. 189 et seq li jghid li tindika liema xoghol kien urgenti f'dik il-gurnata.

L-istess xhud in kontro-ezami a fol. 326 et seq tal-process dwar *leakages* ta' zejt fil-magna jghidli kien ikun hemm dejjem u tara kif tnaqqas kemm tista'. Jghid li kien ikun hemm *cleaners* inaddfu z-zejt kuljum. Mistoqsi dwar in-nuqqasijiet li jirrizulta mid-dokumenti prezentati minnu dwar ir-*risk assessment* ma jwegibx ghajr li jghid li *First aid box* kellhom gol-kaxxi.

Dwar meta taha t-tahrig lir-rikorrent huwa jwiegeb li kien fil-bidu meta kien beda bhala student u sar meta beda l-impjieg. Jikkonferma wkoll li d-dokument li esebixxa dwar dan it-tahrig mhux datat. Jikkonferma wkoll li t-taghmir protettiv moghti lill-

atturi kienu ingwanti u *safety glasses* fis-sena 2009, fis-sena 2010 *First aid kit* u fis-sena 2011 inghata *safety glasses* iehor.

Jixhed li fi zmien l-incident kien missieru Frankie Saliba il-*Health and Safety Officer* tal-kumpanija. Izda jghid li jekk il-haddiema kien ikollhom bzonn taghmir protettiv kienu jistaqsu lil Edward Azzopardi jew certu Jason allavolja l-avviz kien jaqra sabiex jikkuntattjaw il-*Health and Safety Officer*. Jsostni wkoll:

'Jekk jonqoshom xi ingwanti jew jitqattghulhom jew jinkiser is-safety glasses kienu jigu fl-office u intuhom hu.' (fol. 338)

Jaqbel li fil-verita' min kien ikun parti mix-xift kien jistaqsi lilu jew lil missieru sal-erbgha ta' wara nofsinhar. Jghid ukoll li mhux dejjem lilu skont min kien ikun hemm.

Mistoqsi jekk kienx idum biex jirrimpjazza ghodda jichad u wkoll izid li dejjem kien ikun hem ghodda 'in stock'. Jispecifika li ghodda li juzaw il-hin kollu kien ikollhom ezempju *alankeys* u *spanner* ghodda li jigrilha hsara aktar rari kienu jridu jixtruha. Mistoqsi kienx idum biex igib din l-ghodda jirrispondi 'skond' (fol. 341). Mistoqsi jekk ir-rikorrent spiss kien jilmenta li l-ghodda li kellu fit-*trolley* ma kienux bizzejjed ghax-xift shih jghid li jista' jkun li gieli qalli izda skont hu ghall-kumpanija kienu bizzejjed biex tahdem. Mistoqsi jekk l-attur kienx ukoll jiehu l-ghodda tieghu mid-dar jghid li darba ha *adjustable spanner* u kien izommu fil-kaxxa tal-ghodda. Dwar l-ilment li l-ingwanti li kienet taghti l-kumpanija ma kienux tajbin ix-xhud ma jaqbilx u jghid li kienu l-impjegati li ddecidew li jixtru l-ohrajn tal-plastik. Skont dan ix-xhud l-ingwanti li kienu jixtru l-impjegati fosthom ir-rikorrenti kienu biex ma jhammgux idejhom. Jghid li kien jaghti permess specjali meta dawn jistghu jintuzaw.

Dwar l-incident mistoqsi jekk kellmux direttament l-attur fuq it-telefon wara l-incident u talbu biex johduh l-isptar jghid li le u li l-haddiema kienu qalulu li ma riedx imur il-polyclinic. Jghid li staqsa jekk kellux bzonn imur u l-haddiema qalulu le. Jghid:

'Jien ma kontx naf il-gravita' tal-incident.' (fol. 347)

Dwar il-metodu ta' xoghol uzat waqt li sehh l-incident ix-xhud jghid li s-soltu meta jkollhom xi *leakages* dejjem kienu jsahhnu l-plastic:

'Xhud: Insahhnu l-blade, xi haga irqiqa biex inqattghu il-plastic. Issa ghalxiex mar isammar ma nafx jien.
Dr. Maxine Gatt: Jigifieri qed nifhmek sew illi inti qed tghid illi dakinhar ir-rikorrenti uza metodu gdid li ma kienx jaf x'ha jigri jekk juza dan il-metodu l-ewwel darba. Inti qatt ma rajt xejn u dakinhar stess?
Xhud: Iva.
Dr. Maxine Gatt: Hekk qed tghid? Jigifieri inti qatt ma rajt impjegati ohrajn jaghmlu l-istess haga?
Xhud: Le qatt ma rajt.
Dr. Maxine Gatt: Dawn id-drabi kollha li inti kont fuq is-shop floor?
Xhud: Le is-soltu dejjem insahhnu il-hadid konna.' (fol. 349 u 350).

Jichad li qabel l-incident dakinhar ir-rikorrent qallu li kien hemm *leakage* tal-magna. Jghid li jekk 'tillikja' l-magna darba mhux ha tibqa'' ghaddejja, tieqaf, ma tistax tkompli ghaddejja bix-xoghol. Jichad ukoll li ta struzzjonijiet lill-attur dakinhar li l-ordni kien qieghed urgenti u jaghmel referenza ghad-dokumenti li esebiti minnu mal-affidavit. Jichad ukoll li l-istruzzjoni inghatat verbalment.

Mistoqsi dwar meta effettivament l-attur mar ikellmu fil-fabbrika jghid li jista' jkun li wara l-incident ma marx ir-rikorrenti bil-karti ghandu izda marret it-tfajla tieghu. Mistqosi allura li ma kienx ir-rikorrent li qallu kif sehh l-incident kif qal fl-affidavit tieghu jghid li 'Issa ma nafx meta'.

A fol. 266 et seq xehdu l-Inginiera tal-Playmobil li l-kumpanija intimata ssotni li gew mqabbda jaghmlu l-kors lill-haddiema nkluz lir-rikorrent fis-sena 2011. A fol. 266 jixhed l-**Inginier Ronald Attard Pullicino** jikkonferma li kien tqabbad mill-kumpanija intimata sabiex jaghmel il-kors. Kien kellmu specifikatament Derek Saliba u missieru Frankie Saliba. Jirrizulta li tnejn mill-inginiera kienu jahdmu mal-Playmobil filwaqt li l-enginier Seguna kien inghaqad maghhom. Il-kors kien fuq dik li tissejjeh *injection moulding*. Dan ix-xhud jghid li l-kors primarju kien sabiex *stackers, technicians* jitghallmu jaghmlu x-xoghol:

'*in the right way mhux just trial and error*' (fol. 267).

Isostni wkoll li l-parti prattika fuq il-magni saret minn Patrick Cassar. Dwar jekk hu messx is-suggett dwar meta plastik jehel fil-*mould* jghid li hu ma dahalx f'dak is-suggett.

A fol. 271 et seq xehed **Patrick Cassar** li jghid li l-parti tal-kors li saret minnu kienet il-parti prattika:

'hands on fuq il-magni u t-traiunees kienu l-impjegati li ser jahdmu fuq l-istess magni fil-kumpannija.' (fol. 272).

Jixhed li t-tahrig li taha kien kif isegwi:

'Tajt tahrig vis-a-vis il-forma ghax dan il-process jinkludi li l-forma titpogga fuq magna u l-forma tatik is-shape ta' l-item li l-magna qed tipproduci, ghamilna tahrig fuq kif il-forma tehel fuq il-magna, tajt introduction ukoll ghall-magna, il-components taghha u minn xiex trid toqghod attent, imbaghad ghamilna partijiet fejn iddiskutejna s-setting, il-parameters tal-magna vis-a-vis il-ftuh u l-gheluq tal-forma u eventwalment ukoll ghamilna training ta' kif timtela' l-forma bil-plastic.' (fol. 272)

Mistoqsi x'ghandu jsir meta jehel il-plastik gol-forma jghid li ghandha jintuza virga tar-ramm biex tinqala' l-plastik koncernata (fol. 273). Mistoqsi jekk ghandux jinhall iwiegeb li le jitnehha. Dwar x'ghandu jsir meta jehel il-plastik fir-*runner*:

'Runner huwa bicca plastic, il-parti li mhux ha tintuza, it's waste pero xi kultant imur xi haga hazina u tehel fil-forma allura l-magna ma tkunx tista' tibqa'' tipproduci. Ir-runner tkun trid tinqala'. Issa good practise jirrikjedi li inti jkollok virga tar-ram u ssammar bir-ram biex il-plastic jinqala' u l-passagg jerga' jigi liberu biex tkun tista' tingektja l-plastic gol-forma mill-gdid.' (fol. 273)

A fol. 274 mistoqsi jekk semmiex ilbies protettiv waqt li tkun qed issir il-procedura biex jitnaddaf ir-*runner* iwiegeb:

'Le jien ma semmejtx ilbies fit-tahrig vis-a-vis din it-tnehhija ta' runner... ghax ma jirrikjedix apparti l-protection safety wear standard. Jekk inti qieghed fuq il-post tax-xoghol trid tilbes safety shoes. Mhux ha tilbsu ghal din l-operazzjoni imma jekk safety shoes ghandek shift ta tmien sieghat u jrid ikun milbus, trid tilbsu . . . Bad practise li nitlaqa' maghha fuq il-post tax-xoghol jien li generalment jintuza turnavit biex isammru imma ovvjament imbaghad il-forma tiddamigja ruhha. B'hekk ahna we preach good practise li tintuza virga tar-ram ghax ir-ram huwa artab.' (fol. 274)

Ix-xhud izda jispjega li hu waqt il-kors ma tkellimx fuq *leakages* izda biss meta jehel il-plastik gol-forma mhux barra. Mistoqsi f'liema cirkostanzi ghandu jintuza r-ram iwiegeb:

'Ic-cirkostanzi tant jistghu jkunu varji, jien ma kkoverjatjtx ic-cirkostanzi kollha.' (fol. 275)

Is-socjeta intimata ressqet ukoll affidavit ta' **Edward Azzopardi** impjegat maghha bhala *stores manager.* Jixhed li ghalkemm ix-xoghol tieghu fuq is-*shop floor* huwa limitat isostni li kemm hu u kemm Derek Saliba kienu u ghadhom jinzlu fejn il-haddiema sabiex jassikuraw ruhhom li jkunu liebsin l-ilbies protettiv necessarju. Hu jiccekkja wkoll taghmir iehor bhal *fire extinguishers* u *first aid*. Jsostni li kull sitt xhur kien jibghat ghal kull impjegat sabiex jaghmel *spot checks* dwar l-ilbies u taghmir protettion inkluz *safety shoes* u *safet glasses,* ingwant ecc. Jispjega izda li qabel ma sehh l-inident in-nuccali kien jinghata biss lix-*shift leader* ghaliex skont dan ix-xhud kienu l-unici nies li juzaw in-nuccali ghaliex l-impjegati l-ohra ma kienx xogholhom isewwu jew jirrangaw il-magni. Jghid li jsiru *audit* regolari wiehed intern kull tlett xhur u iehor ester kull sena u dawn jigu dokumentati. Jghid li dwar rimpjazzar ta' taghmir protettiv hu kien jinsisti mal-impjegati li jmorru ghandu jirrapurtaw u jaghti *replacement* minnufih u dan anki qabel l-incident. Skont dan ix-xhud ir-rikorrenti kien wiehed minn dawk illi kien jilbes in-nuccali ta' spiss minghajr ma jkollu ghalfejn jigbidlu l-attenzjoni hu. Jghid ghalhekk li skanta meta qalulu x'gara ghax kien jipretendi ahjar mir-rikorrenti. Skont dan ix-xhud:

' . . . l-uzu tan-nuccali fix-xoghol ta' shift leader/mould setter ma kienx wiehed kontinwu. Fil-fatt l-uzu tan-nuccali kien limitat ghal processi li

serghu jesponu l-ghajn bhal, per ezmpju, tindif bl-arja u affarijiet li jinvolvu l-hrug ta' plastic u materja.' (fol. 310)

Dwar dak li sehh wara l-incident jixhed kif isegwi:

'Wara li sehh dan l-incident, naf li saret evalwazzjoni min-naha tad-diretturi tal-kumpannija u, bhala prekawzjoni adizzjonali, kienet ittiehdet decizjoni illi jinghata nuccali protettiv lil kull impjegat irrispettivament jekk kellux bzonnu f'xoghlu jew le. Din id-decizjoni baqghet fis-sehh sal-gurnata tal-lum.

Min-naha tieghi nista' nghid illi l-kumpanija qatt ma kellha diffikulta' illi, f'kaz ta' htiega ta' rimpjazzamnet ta' xi tghamir, dan taghmlu minnufih. Barra minn hekk, nista' nghid illi d-dirigenti tal-kumpannija huma hand on, il-hin kollu fuq il-ant tax-xoghol, jissroveljaw u jtammbru mal-haddiema sabiex jilbsu l-ilbies protettiv.' (fol. 311)

In kontro-ezami a fol. 354 et seq jixhed li l-*istores* u l-administration (ufficcju) ma jinsabux fl-istess post. Jghid li fil-parti l-kbira jahdem mill-ufficju u li sabiex tmur fl-*istore* trid tghaddi bilfors mis-*shop floor*. Ghalhekk jirrispondi li l-persuna li kienet tkun direttament xoghol mal-magni kien Derek id-direttur. Hu jdur kullimkien, jghaddi u josserva u li dan kien parti minn xoghlu. Jikkonferma li xoghlu principalment kienu l-ordnijiet u l-ipprocessar tal-materjal. Jghid li xoghlu kien ukoll li jdur l-affarijiet ta' sahha u sigurta fosthom fire extinguishers ecc. Jikkonferma li hu ma kienx il-*Health and Safety Officer* u li l-impjegati kienu jafu li ma kienx il-*Health and Safety Officer* izda hu kien il-persuna mqabbad mill-kumpanija biex jaghmel dan ix-xoghol. Hu kellu biss x'jaqsam ma *fire extinguishers* u lbies protettiv. Mistoqsi kif allura l-haddiema li xehdu fil-process qatt ma rawh jaghmel dawn l-ispezzjonijiet jghid:

'Li kont naghmel zgur li kont intellaghhom kull sitt xhur jiffirmawli illi huma ghandhom l-affarijiet protettivi . . . . jekk jiena qed nigbor il-fire extinguishers nahseb qed jarawni nigbor il-fire extinguishers' (fol. 361)

Jghid ukoll li hu ma jidholx fuq magni. Mistoqsi wkoll kemm ilu jaghmel ix-xoghol ta' *spot checks* jghid li ma jiftakarx jekk hux qabel l-incident izda kemm ilhom isiru l-'ISO's. Jichad izda li bdew jaghmluhom biss wara l-incident ghax hi parti mill-procedura tal-'ISO' li jaghmlu l-*ispot checks'*.

Jikkonferma li l-ghada li sehh l-incident in kwistjoni l-kumpanija qassmet in-nuccalijiet lil kull min kien jahdem fis-*shop floor* hdejn il-magni.

Mistoqsi jekk in-nuccali kienux juzawh ukoll l-impjegati kollha jichad u jghid li kienu jtuh lis-*shift leader* u li mhux suppost juzawh l-ohrajn:

'*Inghata in-nuccali wara l-incident ghax iddiskutejna bhala Managament u bhala pre-caution iddecidejna li naghtu nuccali lil kulhadd*.' (fol. 365)

Dwar il-*log* esebit kontenti l-ghodda u taghmir protettiv li jinghata lir-rikorrent jghid li ghalkemm dan juri s-sena 2011 jispjega li jekk hu jaghti xi haga din titnizzel fil-'log' ghalhekk skont dan ix-xhud jibqa'' jigi aggornat l-istess dokument. Jghid li l-ingwanti li nghataw lir-rikorrent kienu tal-gilda u li ma jafx li n-nuccali tal-attur kien imkisser. Finalment mistoqsi jekk il-haddiema kienux igergru fuq in-nuqqas ta' ghodda jghid li hu ma jidholx fuq ghodda.

Ikkunsidrat ulterjorment;

Illi mill-provi esebiti fl-atti jirrizulta s-segwenti dwar il-punti relevanti ghall-incident:

1. Mhux kontestat bejn il-partijiet li sehh l-incident fuq il-post tax-xoghol u li fih l-attur soffra debilita permanenti;

2. Mhux kontestat ukoll illi fis-sena 2011 u probabilment anki qabel ir-rikorrenti inghata *safety goggles* li kien jinzamm fil-kaxxa tal-ghodda;

3. Ma hemmx qbil izda bejn il-kontendenti jekk dan is-*safety goggles* kienx ghadu intatt dakinhar tal-incident. Min-naha tieghu l-attur jixhed li dan in-nuccali kien inkiser, talab rimpjazz tieghu lil Derek Saliba u li sa dakinhar tal-incident kien ghadu ma nghatax iehor gdid. Da parti tal-kumpanija ssostni li fis-sena 2011 kien inghata t-tieni *safety goggles* lill-attur u tichad tramite x-xhieda Derek Saliba u Edward Azzopardi li dan talab li jinghata iehor;

4. Ma hemmx qbil bejn il-partijiet dwar jekk ix-xoghol li kien qed isir fuq il-magna in kwistjoni li fuqha sehh l-incident kienx wiehed urgenti. Ir-rikorrent da parti tieghu jghid li meta nforma lil Derek Saliba li l-magna kienet qed tillikja dan qallu verbalment li x-xoghol kien wiehed urgenti u sabiex jiehu pacenzja u jnaddaf il-magna kull meta din tillikja u jkompli bil-produzzjoni. Min-naha taghha l-kumpanija tramite l-istess Derek Saliba jichad li r-rikorrent kien kellmu u li hu qallu li x-xoghol kien wiehed urgenti u biex jibqa'' ghaddej bix-xoghol.

5. Ma hemmx qbil bejn il-partijiet dwar il-procedura li kellu jadopera r-rikorrent la darba kien hemm il-*leak* fil-magna u gie l-

bzonn li jnehhi l-plastik minn mal-mould. L-attur jghid li sa minn dejjem huma uzaw zewg proceduri jew li jimmartellaw b'hadida biex jaqilghu il-plastik jew isahhnu l-hadida u jaqtghu il-plastik. Da parti taghha l-kumpanija intimata tghid li l-procedura qatt ma kienet li wiehed jimmartella l-hadida izda li tissahhan il-hadida biex jinhall il-plastik u jitnehha.

Kunsiderazzjonijiet ulterjuri:

Il-Qorti rat li l-partijiet lkoll jaqblu li qabel l-incident kien hemm *safety goggles* fil-kaxxa tal-ghodda tar-rikorrent. Ir-rikorrent izda jixhed li dan inkiser u hu talab lil Derek Saliba sabiex jaghtih iehor, xhur qabel sehh l-incident. Skont ir-rikorrent dan in-nuccali l-gdid kien ghadu ma wasalx sa dakinhar tal-incident u ghalhekk ma seta'x juzah fuq ix-xoghol. Fil-kontro-ezami tieghu ir-rikorrent jammetti car u tond li kieku kellu n-nuccali u kien liebes in-nuccali dakinhar tal-incident ma kienx iwegga'.

Da parti tal-kumpanija Derek Saliba jichad li dan in-nuccali ntalab lilu mir-rikorrent. Edward Azzopardi li jsostni li huwa l-inkarigat mit-taghmir protettiv jirreferi ghad-dokumentazzjoni li tirreferi li l-attur inghata nuccali fis-sena 2011 u li r-rikorrent lilu ma talbux rimpjazz tal-istess.

Il-Qorti rat izda li bosta mix-xhieda li ressaq l-attur u li kienu jahdmu fil-fabbrika lkoll jikkonfermaw li kull xift kellu nuccali wiehed protettiv li kien jinzamm fil-kaxxa tal-ghodda. Xhud partikolari lmenta li dan kien ikun mitfugh mal-ghodda u li ma kienx ser jilbsu wara li jkunu libsuh ohrajn u jkun bit-trab. Ix-xhud Edward Azzopardi jikkonferma li qabel l-incident kien jara spiss lill-attur liebes in-nuccali protettiv u dan iwassal lill-Qorti sabiex temmen il-verzjoni tal-attur li meta hu kellu nuccali a

disposizzjoni tieghu kien juzah. Rat ukoll li Derek Saliba li jichad li ntalab in-nuccali mir-rikorrenti fil-kontro-ezami tieghu bidel bosta mill-verzjoni li huwa taha fl-affidavit proprju fosthom dwar meta effettivament inghata t-tahrig lill-impjegati, dwar liema ghodda kienet tkun disponibbli mill-ewwel u liema kien ikun hemm bzonn tinxtara, dwar min kien effettivament mar il-fabbrika wara l-incident jekk hux ir-rikorrent jew it-tfajla tieghu, dwar jekk hux minnu li kien ir-rikorrent li tah il-verzjoni tal-incident jew le u wkoll dwar lil min l-impjegati kienu jitolbu ghall-ghodda nieqsa fejn finalment jammetti li hafna drabi lilu jew lill-missieru kienu jitolbuhom ghax huma kienu jkunu prezenti. Minn dan kollu l-Qorti tqis li fil-kontro-ezami tieghu Derek Saliba jaghti l-idea li ma kienx daqshekk cert minn dak li xehed fuqu fl-affidavit tieghu stess u dan iwassal sabiex il-Qorti ma tqisx ix-xiehda tieghu bhala wahda kredibbli. Sahansitra Derek Saliba xehed li r-rikorrent mhux minnu li cempillu biex jghidlu li l-magna qed 'tileakja' meta hareg car li s-*shift leaders* kienu jirrispondu direttament lilu u kull ma kien jinqala' dejjem hu kien il-punt ta' referenza ghalihom. L-istess xhud izid li l-ghada ccekkja l-magna u sabha tahdem sew allura l-Qorti tistaqsi ghal x'inhi r-raguni li sehh l-incident jekk il-magna ma kinitx qed tileakja! Dawn l-inkonsistenzi tax-xhud lkoll isahhu l-konvinzjoni tal-Qorti li Derek Saliba ma xehdx il-verita`.

Illi wkoll rrizulta lill-Qorti mill-assjem tax-xiehda ta' Derek Saliba, Edward Azzopardi u anki tal-impjegati l-ohra, li effettivament l-impjegati l-aktar li kien ikollhom komunikazzjoni fuq il-post tax-xoghol kien ma' Derek Saliba u hadd aktar. Hareg car li kien hu l-punt ta' referenza bejn il-haddiema u l-bqija tal-kumpanija u dan japplika wkoll ghar-rikorrent. Tant hu hekk li meta sehh l-incident l-impjegati cemplu li Derek Saliba u lil hadd aktar.

Ukoll il-Qorti rat li ghalkemm Edward Azzopardi fl-affidavit tieghu taha x'jifhem li hu kellu kollox taht kontroll ghal dak li hu taghmir protettiv mill-kontro-ezami hareg li l-procedura kienet ferm differenti minn kif jaghti x'jifhem fl-affidavit tant li ghalkemm hu xehed li kienu jsiru bosta proceduri b'mod regolari, finalment fil-kontro-ezami jammetti li zgur li kien isir kien li jibghat ghalihom kull sitt xhur u ma jikkonfermax l-*ispot checks* imsemmija precedentement minnu. Sahansitra dan ix-xhud mhux cert jekk l-allegati spot checks u proceduri ta' *health and* safety kinux isiru qabel l-incident jew wara.

Illi min-naha tieghu r-rikorrent sostna l-verzjoni tieghu wkoll fil-kontro-ezami u baqa' jinsisti li hu talab ir-rimpjazz tan-nuccali xhur qabel l-incident lil Derek Saliba. Tant jibqa' jsostni l-verzjoni tieghu li jammetti li kieku kellu n-nuccali ma kienx isehh l-incident. Il-verzjoni tal-attur ghal dak li jirrigwarda skarsezza ta' ghodda, il-mod hazin li kienu mizmuma l-magni b'dan li kienu dejjem jileakjaw, x'taghmir protettiv kienu inghataw u n-nuqqas ta' tahrig almenu ghal dak li kien sahha u sigurta lkoll giet korroborata minn xhieda ohra mpjegati tal-fabbrika fosthom Dennis Grech u Chris Borg.

Din il-Qorti in vista tal-inkonsistenzi bejn ix-xhieda mressqa mill-kumpanija intimata u dik tar-rikorrenti kif komfortata mill-istampa li jaghtu tal-istat mhux daqshekk fil-fabbrika ghal dik li hi ghodda u rimpjazz dejjiemi tal-istess (nkluz taghmir protettiv) mill-impjegati l-ohra temmen li l-verzjoni veritiera hi li r-rikorrent verament tkissirlu n-nuccali u li talab rimpjazz tieghu lil Derek Saliba u li sal-mument tal-incident dan ma kienx gie rimpjazzat. Johrog car li sa dakinhar tal-incident il-kumpanija ntimata ftit li xejn kienet taghti mportanza lil dan it-taghmir ta' protezzjoni cioe' n-nuccali bhala ghodda essenzjali fuq il-post tax-xoghol tant li tat

wiehed biss lil kull xift u li ried jintuza bejn diversi nies fl-istess xift ghalkemm huwa minnu li rrizulta li l-aktar li kien ikollu bzonnu kien ix-xift leader. In oltre il-Qorti tqis li l-fatt li nuccali protettiv jitbiddel fis-sena 2011 u jithalla fil-kaxxa tal-ghodda ghat-trab u l-grif fuq sentejn qabel sehh l-incident jimmilita wkoll favur il-probabilita' li dan verament inkiser u kellu bzonn jigi rimpjazzat. Hareg ukoll car li l-kumpanija qieset biss verament il-bzonn tan-nuccali protettiv fuq il-post tax-xoghol wara li sehh l-incident tant li sa gurnata wara baghtet ghall-impjegati kollha u tathom wiehed kull wiehed. Dan jikkontradixxi ferm max-xiehda ta' Edward Azzopardi li xehed li mhux l-impjegati kollha kellhom bzonn in-nuccali protettiv. Tant hu hekk li meta effettivament wara l-incident inghata n-nuccali protettiv l-istruzzjonijiet li nghataw lill-**impjegati kollha** (emfazi tal-Qorti) kien li juzawh meta jkunu qed inaddfu jew inehhu xi materjal.

Illi in vista tal-konkluzjonijiet suesposti l-Qorti tqis allura li gie pruvat sal-grad tal-probabbli rikjest mil-ligi li ghalkemm ir-rikorrent kien inghatalu nuccali protettiv dan kien inkiser qabel l-incident u ghalhekk Derek Saliba gie mitlub jirrimpjazzah dan ma kienx inghata lir-rikorrent. Ghalhekk ir-rikorrent ma seta'x jaghmel uzu minnu dakinhar li sehh l-incident.

Illi dwar il-metodu ta' kif kellu jitnehha l-plastik minn mal-'mould' fil-kaz partikolari l-Qorti jirrizultalha li ghalkemm waqt il-kors l-impjegati nghataw struzzjonijiet sabiex juzaw ir-ram biex ma jkissrux il-'mould' fil-parti ta' gewwa taghha minn imkien ma rrizulta mix-xhieda li effettivament fil-kaxxi tal-ghodda l-impjegati fosthom ir-rikorrent kellhom a disposizzjoni taghhom ir-ram. Irrizulta fil-fatt li anki l-istess Derek Saliba kkonferma fil-kontro-ezami li kemm hu kif ukoll l-impjegati kienu juzaw bicciet tal-hadid li kienu jithallew fil-kaxxa tal-ghodda ghal dan il-ghan

wara li ma jibqawx tajbin ghall-uzu partikolari taghhom. Il-Qorti tinnota l-uzu tal-kelma ‘hadid’ diversi drabi fil-kontro-ezami ta’ Derek Saliba. In-nuqqas tal-bicciet tar-‘ram’ jistona sew u xejn ma jikkorobora favur is-socjeta’ ntimata la darba hareg car mix-xiehda tat-tlett enginiera li l-uzu tar-‘ram’ sabiex isir it-tindif kien mandatorju. Jirrizulta ghalhekk li dan kien nuqqas ferm gravi da parti tas-socjeta’ ntimata. Hareg ukoll illi kieku dakinhar tal-incident kienet qed tintuza virga tar-ram u mhux tal-hadid biex isir it-tindif tal-magna l-possibilita’ kienet li din ma tinkisirx u ttir f’ghajnejn ir-rikorrent bhal ma ghamel il-metall ghaliex appuntu hija maghrufa bhala *soft metal*.

Illi in oltre rrizulta mill-provi li l-kumpanija ntimata naqset milli tipprovdi lill-impjegati taghha b’martell ‘soft mallett’ u pprovdiet biss martell normali tal-hadid b’dana li l-impjegati ma kellhomx alternattiva li meta jsammru l-hadid biex jaqilghu il-plastik ikunu qed isammru hadid ma’ hadid.

Illi din il-Qorti rrizultalha li effettivement il-procedura adoperata fix-*shop floor* sabiex jitnehha plastik minn mal-‘mould’ kienet differenti f’kaz li l-plastik ikun fuq in-naha ta’ barra tal-mould u mhux gewwa dik il-parti fejn hemm il-forma tal-oggett li qed jigi manifatturat. Fil-kaz tal-incident odjern il-plastik kien fuq in-naha ta’ barra tal-forma tant li l-forma ma setghetx tinqala’ kif jispjega r-rikorrent ghaliex il-boldijiet kienu miksija bil-plastik imdewweb fuqhom. Ir-rikorrent xehed li f’kazijiet bhal dawn fejn ma kienx hemm il-biza li ssir hsara lill-forma huma minn dejjem uzaw il-prattika li jsammru b’hadida biex jaqilaw il-plastik liema procedura izda tiddependi wkoll fuq l-ammont ta’ plastik li jkun ghaqad. Kien hemm procedura ohra li l-hadida li tintuza ghat-tismir tigi l-ewwel msahhna izda skont ir-rikorrent u wkoll impjegati ohra din il-procedura kienet timla l-fabbrika bir-riha ta’

hruq tal-plastik filwaqt li l-haddiema ma kellhomx maskri ghal dan il-ghan. Ir-rikorrent ikkonferma wkoll li fil-kaz tal-incident partikolari fejn kien hemm il-boldijiet kien dejjaq u ghalhekk ma seta'x idahhal il-*blow lamp* u bilfors kellu jara kif jaghmel biex jaqla' l-plastik.

Il-Qorti rat ukoll li l-istess Derek Saliba fil-kontro-ezami tieghu jghid li kien jintuza l-hadid biex jissammar izda jinsisti li dejjem kien jissahhan. Dan ma qablux mieghu mhux biss ir-rikorrent izda wkoll impjegati ohra li xehdu fl-atti li tressqu mir-rikorrent kif gia suespost.

Il-Qorti wara li evalwat il-verzjonijiet kollha fl-atti tqis li bejn il-procedura perfetta li tipprova taghti x'tifhem il-kumpanija intimata u dik li verament kienet adoperata fil-fabbrika almenu sa dakinhar l-incident kien hemm bosta differenzi. Fejn suppost kien jintuza r-ram kien jintuza l-hadid u fejn suppost kien jintuza martell *soft mallet* il-kumpanija kienet tipprovdi martell normali tal-hadid. Ukoll hareg car li mhux f'kull kaz kienet tissahhan il-hadida qabel ma jitnehha l-plastik izda l-prassi kienet li skont id-daqs tal-plastik li jrid jitnehha l-impjegat imexxi jew billi jsammar u din tinqala jew tissahhan il-hadida u l-plastik jinqata skont id-daqs tal-plastik li jkun ingema u ghaqad. Din il-Qorti hija konvinta mix-xhieda li tressqu quddiemha, li Derek Saliba li kien fuq ix-'shop floor' ta' kuljum kien jaf ben tajjeb li l-impjegati hekk kienu jahdmu, dan ghal snin twal u qatt ma waqqafhom.

Illi l-Qorti tqis ukoll li huwa nutli li l-kumpanija tistrieh fuq il-kors li nghata mill-Inginiera fis-sena 2011 ghaliex dawn ghamluha cara li huma ma dahlux fuq taghmir protettiv oltre z-zarbun u wkoll li l-kors ma kienx jinkludi tahrig dwar it-tnehhija tal-plastik minn barra l-*mould*.

Stabilit li r-rikorrent ma kellux a disposizzjoni tieghu nuccali ta' protezzjoni u li l-procedura adoperata minnu kienet wahda normali uzata konsistentement fil-post tax-xoghol in kwistjoni jonqos li jigi stabilit allura jekk ir-rikorrent kienx gjustifikat li nonostante l-hsara fil-magna jibqa' ghaddej bil-produzzjoni b'tali mod li spiccca wegga'.

Illi l-partijiet kif gia inghad ma jaqblux dwar jekk ix-xoghol li kienet qed taghmel il-magna partikolari kienx wiehed urgenti jew le skont l-ordnijiet bil-miktub. Ir-rikorrent da parti tieghu qatt ma sostna li bil-miktub dan l-ordni kien indikat bhala urgenti izda jsostni li meta nforma lil Derek Saliba li l-magna kienet qed tileakja l-plastik b'tali mod li kienet qed tieqaf dan tal-ahhar qallu li x-xoghol kien urgenti u li ma kienx jippermetti li jieqaf. Skont ir-rikorrent Derek Saliba qallu biex jiehu pacenzja u kull meta l-magna jkollha *leak* inaddaf u jkomplu bix-xoghol. Da parti tieghu Derek Saliba jichad li huwa qal dan il-kliem lir-rikorrent. Ir-rikorrent minn naha tieghu fil-kontro-ezami jibqa' jinsisti fuq ix-xhieda tieghu u cioe' li kien Derek Saliba li ndika li x-xoghol huwa urgenti u li ghalhekk kellu jnaddaf il-magna diversi drabi u wara li ghamel din il-procedura ghal aktar minn darba fl-ahhar spicca wegga'.

Illi f'dan ir-rigward il-Qorti kkonstatat li r-rikorrent kien il-persuna nkarigata mix-xift kollu bejn erba' u sitta minn nies u l-magni kollha dakinhar li sehh l-incident. Il-Qorti tifhem li r-rikorrent bhala *shift leader* kellu pressjoni li x-xoghol li jigi ordnat li jsir waqt il-hin tas-*shift* tieghu effettivament isir. Meta ra li l-magna ghandha l-hsara jsostni li huwa talab id-direzzjoni minghand Derek Saliba u fil-fatt din inghatatlu fis-sens li l-magna kellha tibqa' tahdem. Ghajr ghall-verzjoni kontradittorja ta' Derek

Saliba u li din il-Qorti gia sostniet li tqisha bhala mhux veritiera l-Qorti ma sabet xejn aktar fil-process li jikkontradixxi li nghataw dawn l-istruzzjonijiet minnu. Il-Qorti terga' taghmel referenza ghall-fatt li fil-kontro-ezami tieghu Derek Saliba ma nstemax daqshekk cert dwar dak li kien xehed fl-affidavit u taha verzjonijiet diversi dwar kif setghu graw l-affarijiet partikolarment dwar l-ghodda, dwar min kellmu u dwar kif jahdmu fuq il-post. Din l-inkonsistenza da parti ta' Derek Saliba twassal lill-Qorti sabiex temmen il-verzjoni tar-rikorrent li huwa nghata struzzjonijiet sabiex ikompli x-xoghol bil-magna partikolari irrilevantement jekk issemmiex li dan kien indikat bhala xoghol urgenti jew le fid-dokumentazzjoni. Il-Qorti wkoll tqis li huwa inverosimili hafna li r-rikorrent kien ser jaghti din il-verzjoni fl-affidavit tieghu li kieku kien jaf li hija gidba la darba kien ovvju li Derek Saliba kien ser ikun xhud ukoll fil-kawza odjerna in vista tal-irwol principali tieghu fix-xoghol tal-fabbrika.

Ghalhekk la darba rrizulta lil din il-Qorti li r-rikorrent inghata struzzjonijet sabiex ikompli x-xoghol u ma giex provdut b'rimpjazz tan-nuccali protettiv u wkoll kellu jahdem bl-ghodda li giet provduta lilu kif gie mghallem lilu tul snin twal li huwa kien jahdem mas-socjeta' intimata jonqos li jigi deciz jekk ir-rikorrent kienx gustifikat li juza dik il-procedura meta hu stess jammetti in kontro-ezami li jaf li meta ssammar hadid ma' hadid hemm il-possibilita' li ttir xi parti mill-hadida. Il-Qorti tifhem li r-rikorrent kellu pressjoni fuqu bhala l-persuna nkarigata biex ilesti x-xoghol u wkoll li nghata struzzjoni biex ilesti. Rat ukoll li r-rikorrent xehed li din il-procedura dakinhar stess kien adoperaha diversi drabi u ma kien gara xejn. Rat izda li la darba r-rikorrent kien jaf li m'ghandux nuccali protettiv ghax ma giex rimpjazzat kellu joqghod aktar attent meta juza l-metodu tat-tismir tal-martell tal-hadid mal-hadid biex jevita li ttir xi hadida kif kien jaf tajjeb li

seta'' jigri. Seta'' wkoll f'dawn ic-cirkustanzi qies li jekk isahhan il-hadida jkun ahjar biex it-tismir ma jkunx daqshekk qawwi u l-hadida taqta' aktar malajr izda dan ghazel li ma jaghmlux. F'dawn ic-cirkostanzi allura l-Qorti tqis li ghalkemm il-parti l-kbira tat-tort u r-responsabilita' tal-incident tinkombi fuq il-kumpanija intimata talli ma pprovdietx ir-rimpjazz tat-taghmir protettiv u cioe' n-nuccali, talli ma pprovdietx taghmir adegwat u ambjent sigur fuq il-post tax-xoghol u wkoll talli nghataw struzzjonijiet sabiex ix-xoghol jitkompla billi jitnehha l-plastik kull meta dan johrog u jaghqad u jwaqqaf il-magna, l-Qorti tqis li da parti tieghu ir-rikorrent seta'' ha aktar mizuri la darba kien jaf ben tajjeb li seta' jtir il-hadid u ma kellux a disposizzjoni nuccali protettiv u allura parti zghira mit-tort tinkombi wkoll fuqu.

Fic-cirkustanzi suespost l-Qorti tqis li filwaqt li 90% tat-tort u r-responsabilita' tal-incident tinkombi fuq is-socjeta' ntimata talli naqset milli tipprovdi ambjent sigur fuq il-post tax-xoghol tal-tar-rikorrent u wkoll naqset milli tipprovdi l-ghodda adegwata ghax-xoghol intiz li jsir mir-rikorrent, 10% tat-tort u responsabilita' tinkombi fuq l-istess rikorrent li seta' jipprevedi li hadid ma' hadid iwassal biex itir il-metall u ghalhekk ghalkemm kellu pressjoni sabiex ikompli x-xoghol seta' f'dawk ic-cirkustanzi ha mizuri ohra bhal li jsahhan il-hadida sabiex possiblment din ma tinkisirx.

Danni

Damnum Emergens

Ghalkemm fin-nota ta' sottomissjonijiet tieghu l-attur jindika li huwa uza l-*injury leave* kollu, ma gie indikat l-ebda ammont pretiz minnu u lanqas giet esebita l-FS 3 tas-sena 2013 sabiex il-Qorti

setghet tqabbel mas-sena ta' qabel u tasal ghad-differenza. Jirrizulta ghalhekk li fl-atti ma tressqu l-ebda provi dwar danni emergenti sofferti mill-attur u ghalhekk m'hemm l-ebda *damnum emergens* x'jigi likwidat.

Lucrum Cessans

Illi dwar id-danni cessanti sofferti l-espert nominat mill-Qorti Mr Franco Mercieca kkonkluda li konsegwenza tal-incident ir-rikorrent soffra dizabilita' permanenti ta' 15%. Dan ir-rapport kif ahjar spjegat bid-domandi in eskussjoni ma giex ulterjoment kontestat mill-partijiet.

Il-Qorti rat ukoll li r-rikorrent a fol. 38 et seq tal-process esebixxa l-FS3's ghas-snin 2010, 2011 u 2012 bil-medja ta' salarju annwali bejniethom jammonta ghal €16,723. L-attur twieled fl-24 ta' Mejju, 1983 (fol. 42). Jirrizulta li meta sehh l-incident l-attur kien ghandu tletin (30) sena. L-eta` lavorattiva tieghu ghandha titqies sa mill-anqas l-eta` ta' hamsa u sittin sena (65):

€16,723 x 15%(dizabilita`) =€2508.45 x 35 (multipier) = €87,795.75 x 90% (responsabilita` tas-socjeta' intimata) = €79,016.17.

Il-Qorti rat li l-incident sehh fis-sena 2013 u l-kawza nfethet fl-2015 u qed tinqata' sitt snin wara ghalhekk bhala 'lump sum payment' tqis li ghandu jitnaqqas 8% u mhux 20%:

€79,016.17 - €6321.30 (8%) = €72,694.87 + €7,269.48 (10% - cirkustanzi tal-hajja) = €79,964.35.

Total Lucri Cessanti u cioe′ 90% responsabilita′ dovuti lir-rikorrent mis-socjeta′ intimata jammontaw ghall-disgha u sebghin elf, disa′ mija u erbgha u sittin Euro u hamsa u tletin centezmu (€79,964.35).

Decizjoni

Ghaldaqstant ghar-ragunijiet kollha suespost l-Qorti tghaddi sabiex taqta′ u tiddeciedi l-kaz odjern billi filwaqt li tichad l-eccezzjonijiet tas-socjeta′ intimata sakemm dawn huma nkompatibbli ma′ dak hawn deciz tghaddi sabiex tilqa′ talbiet tar-rikorrent in parte kif isegwi:

1. Tilqa′ l-ewwel talba limitatament u tiddikjara illi s-socjeta\` intimata hi responsabbli ghall-incident li fih safa korrut ir-rikorrent li sehh fit-28 ta′ Mejju 2013 ghall-habta ta′ 9.45pm fil-fabbrika A 25C, Industrial Estate, Marsa fil-persentagg ta′ 90% filwaqt li r-rikorrent igorr responsabilita′ ta′ 10% ghall-istess;

2. Tilqa′ t-tieni talba u tillikwida d-danni sofferti mir-rikorrent minhabba dan l-incident u l-korriment konsegwenzjali mill-atti tal-intimata fis-somma ta′ disgha u sebghin elf, disa′ mija u erbgha u sittin Euro u hamsa u tletin centezmu (€79,964.35) rapprezentanti d-90% responsabilita′ tas-socjeta′ ntimata;

3. Tikkundanna lis-socjeta\` intimata biex thallas lir-rikorrent is-somma ta′ disgha u sebghin elf, disa′ mija u erbgha u sittin Euro u hamsa u tletin centezmu (€79,964.35) rapprezentanti d-90% tad-danni likwidati dovuti mill-intimata lir-rikorrent.

Bl-ispejjez kif mitluba ghandhom jigu sopportati f'10% mir-rikorrent u 90% mis-socjeta` intimata.

Moqrija.

Onor. Imhallef Dr. Joanne Vella Cuschieri
B.A., Mag. Jur. (EUR.LAW), LL.D.
23 ta' Frar 2021

Karen Falzon
Deputat Registratur
23 ta' Frar 2021